

Opdat het ons welga, zijn wij niet afhankelijk van wat de wereld ons geeft of onthoudt, maar alleen van datgene, wat door God gezegd is.

(Zie Daniël 1 : 9-21.)

EEN VERGETEN JUBILEUM

IS HET MOGELIJK, DAT IN DEN TEGENwoordigen tijd van jubileum-ziekte er één is overgeslagen? Ja toch! Maar het is er dan ook een naar, zal men misschien zeggen, als men hoort, dat we het oog hebben op de Züricher Bijbelvertaling, waarvan in 1524 voor de eerste maal een druk verscheen en die dus in 1924 op haar vierhonderd-jarig bestaan mocht terugzien.

Laat me maar dadelijk mogen zeggen, dat die Zürichsche Bijbelvertaling ook voor ons land van beteekenis is geweest. Het hemd is nader dan de rok en wanneer men hoort, dat onze vaders zich met de Zwitsersche overzetting veelvuldig hebben beziggehouden en dat wij daar althans tot op zekere hoogte nog altijd de vruchten van plukken, dan heeft men het belang van het onderwerp ingezien.

In het begin van de Hervorming stond de Nederlandsche Bijbelvertaling onmiskenbaar onder den invloed van Luther. Wel had reeds de Minderbroeder Joh. Pelt in 1522 te Amsterdam, onafhankelijk van Luther, het Evangelie van Mattheüs uit het Grieksch vertaald en uitgegeven, doch van groote beteekenis voor de praktijk werd deze overzetting niet. Van haar bestaan heeft men jaren lang ternauwernood geweten en ook thans is slechts één exemplaar en de geschiedenis zeer onvolledig bekend.

De eerste Nederlandsche Protestantsche Bijbel is die, welke Jacob van Liesveldt in 1526 te Antwerpen deed uitkomen en die sinds herhaaldelijk werd herdrukt. Liesveldt volgde Luther, voorzoover diens vertaling was verschenen. Elke volgende druk sloot zich weer voor een grooter deel bij Luther aan en die van 1542 gaf de zuivere vertaling van den Duitschen Hervormer.

Allengs trad echter in ons land het Calvinisme naar voren. Verschillende Nederlanders hadden Genève bezocht, en zoo kwam de Zwitsersche Reformatie meer binnen den gezichtskring. Dat werd ook van invloed voor de Bijbelvertaling. Men ging niet meer uitsluitend met Luther te rade, ook de Fransche vertaling en naast de Fransche de Zürichsche werden te hulp heroepen.

Duidelijk vinden we dat bij Jan Utenhove, die in 1556 te Emden het eerste Nederlandsche Nieuwe Testament uit het Grieksch vertaald deed verschijnen. Utenhove was beslist Calvinist en wilde dat in de vertaling van zijn Nieuwe Testament doen uitkomen. In het voorbericht noemt hij onder de vertalingen, die hij raadpleegde, ook de Zwitsersche. Met het Nieuwe Testament van Utenhove werd het een lijdensgeschiedenis. We kunnen die hier niet verhalen, maar merkwaardig is, dat in de briefwisseling, die Utenhove, nadat hij Emden had verlaten, met Godfried van Wingen voerde over een eventuele vertaling van het Oude Testament, altijd weer de Zwitsersche vertaling wordt genoemd. Van Wingen heeft dan ook metterdaad, bij de herziening van het Oude Testament uit den Liesveldtschen Bijbel, geregeld de Zürichsche ver-

taling geraadpleegd. Nu is het Nieuwe Testament van Utenhove en het Oude van Van Wingen indirect, niet zonder beteekenis geweest voor onze Statenvertaling.

Er waren te Emden nog anderen, die trachtten een Gereformeerden Bijbel te geven. We bedoelen de uitgevers Mierdman en Gheylliaert, en ook van hen is bekend, dat ze met de Zürichsche vertaling hebben gerekend.

Dit moge voldoende zijn, om te doen verstaan, dat ook voor Nederland de Zürichsche overzetting haar waarde heeft gehad.

Deze vertaling dan is op eigenaardige wijze ontstaan. In 1522 kwam de eerste druk van Luthers Nieuwe Testament uit. Ook in Zwitserland werd het met groote blijdschap ontvangen, hetgeen wel daaruit bleek, dat het onmiddellijk te Bazel en te Zürich werd nagedrukt. Terwijl men echter te Bazel zich bepaalde tot een eenvoudig overnemen van hetgeen Luther had geboden, veranderde men in Zürich al terstond bij de eerste uitgave in 1524 de taal, zoodat die meer Zwitsersch-Duitsch werd.

Men weet, dat Luther de verschillende deelen van het Oude Testament achtereenvolgens uitgaf, de eerste stukken (de vijf boeken van Mozes, Jozua tot Esther, Job en de Psalmen,) verschenen in 1523 en 1524. Daarna ging het echter veel langzamer en eerst na acht jaren in 1532 kwamen de profetieën.

De Zwitsers konden niet zoo lang wachten. Boven dien had Luther zich meermalen ongunstig over de Zwitsersche hervormers uitgelaten, hetgeen deze meer van de Lutherschen vervreemde. Het een en het ander leidde er toe, dat men zelf de hand aan den ploeg sloeg. Zwingli en Leo Judae werkten samen, en in 1529, dus drie jaren vóór Luthers uitgave, verscheen te Zürich een zelfstandige vertaling van de profetieën en apokryphe boeken, de laatste bepaald door Leo Judae overgezet. In 1530 kwam een tweede druk in klein formaat.

Toen men eenmaal dezen weg was opgegaan, begon men de reeds vroeger door Luther uitgegeven Bijbelboeken grondig te herzien, m. n. de Psalmen. Zoo verscheen te Zürich in 1531 bij Christoffel Froschauer een volledige Bijbel, die de eerste geheel uit den grondtekst vertaalde Protestantsche Bijbel heeten mag. Die van Luther was eerst in 1534 gereed.

In tweeërlei opzicht is deze Züricher Bijbel van den Lutherschen onderscheiden. Allereerst in de taal. Maar ook in de wijze van vertalen. Daarin komt uit, dat de Zwitsers wat anders stonden tegenover het oorspronkelijke. Veel meer dan Luther hebben Zwingli en Leo Judae zich ingespannen om in de overzetting zoo dicht mogelijk bij het Hebreeuwsch en ook bij het Grieksch te blijven. Een en ander heeft tengevolge, dat het oordeel over de Zürichsche Bijbelvertaling zeer uiteenloopt. Luthersche Duitschers hebben er geen goed woord voor, Zwitsersche Gereformeerden stellen haar zeer hoog.

Het kan onze bedoeling niet zijn, hier de geschiedenis van den Zürichschen Bijbel volledig te gaan verhalen, te minder omdat die geschiedenis zeer lang is. Voortdurend is aan de vertaling gewerkt, steeds is zij herzien. We vermelden nog enkele feiten.

In de 17e eeuw werd de Bijbeldruk meer en meer regeeringswerk. De overheid benoemde in 1660 een Bijbelcollege, dat de vertaling had te herzien, en zoo verscheen in 1667 een vrij ingrijpend veranderde uitgave. Uit de 18e eeuw verdient vermelding de druk van 1755/56, waarin door J. C. Ulrich de spelling is

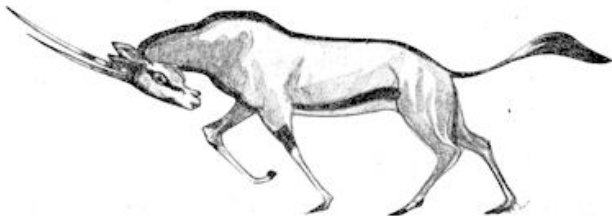
gemoderniseerd en voorts aantekeningen en registers zijn opgenomen. Op de uitgave van 1772 daarentegen heeft het destijds heerschende rationalisme zijn stempel gedrukt.

In 1812 werd het Zürichsche Bijbelgenootschap opgericht en daarmee breekt een nieuwe periode aan. Het gaf in 1817 zijn eersten Bijbeldruk, de rationalistische aantekeningen zijn verdwenen, de tekst was duchtig herzien. Deze uitgave is herhaaldelijk herdrukt.

In den loop van de 19e eeuw bleek ook in Zwitserland, dat de Bijbelvertalingen der reformatie door enkele herziening niet verstaanbaar waren te maken voor de menschen van dezen tijd, en ook, dat de stand der wetenschap beter werk mogelijk maakt, dan in het begin van de 16e eeuw kon worden geboden. Van verschillende pogingen spreken we hier nu niet. In 1907 werd een commissie benoemd, wier opdracht tot herziening aldus luidde, dat ze feitelijk van de oude Zürichsche vertaling een nieuwe moest maken. Haar werk is nog niet gereed, wel zijn reeds enkele deelen verschenen.

Ziedaar in hoofdtrekken de geschiedenis van de Zürichsche Bijbelvertaling. Veel ging anders dan bij ons en toch doet veel weer denken aan hetgeen wij hier beleefden. — God geve, dat ook in Zwitserland het Boek der boeken voor velen ten zegen zij!

DR. F. W. GROSHEIDE

DE BEISA BOCK

Daer was een gierlijk dier, geboren in de streeken, waer, in het zengend zand, de slavenbeendren bleeken. Dat was, door menschenlist, getrokken totter val en stond nu in een koj gevangen in de stal. Men gaf het groen gewas en allerhande saeken, die aen soon edel dier, het beste konnen smaeken. Men streelt het metter hand, men geeft het soete naemen, opdat het wennen zou en weer tot ruste kwaeme. Maer, doen men op een stond, de deure open deed, doen rende het int rond, alsof de doot het reed. En ware niet de stal met hoij en stroo besteeken, het zou sich met geweld de teere leden breeken. Daer bracht geen soet gevleij, noch sachte rede raedt, daer hadde men de dwang te nemen totter baet. Daer moest met wijs beleidjt, omt onheil te voorkomen, den kluijster aengeleijt, de vrijheijt weer benomen.

ICK ARME DWAES

Waer dat ick ga,	Eijlaes, eijlaes!
of loop of sta,	Ick, arme dwaes,
wat oock ick doe of sal,	Waer is mijn wijsheijt nu?
Gij zijt het, Heer,	Wanneer 'k erken,
die keer op keer	dat 'k dwaas en ben,
mij hoedet voor den val.	dan ben ick wijs bij U.

N. K.

UIT HET GRIJS VERLEDEN

REEDS IN HET LAATST VAN HET JAAR 1922 ging de tijding naar alle hoeken van de beschaafde wereld, dat in de buurt van het oude Thebe, in de zoogenaamde Vallei der Koningen, een koningsgraf ontdekt was, dat, nadat de begrafenis van den vorst had plaats gehad en het graf was verzegeld, nog nooit door iemand was betreden.

Eenige maanden daarna had de opening van het graf officieel plaats in tegenwoordigheid van vele voorname personen en men vond het geheel en al zooals het was voor circa 3270 jaren.

De eigenlijke grafkamer, waar men binnentrad, werd bijna geheel ingenomen door den troonhemel, die zich welfde boven de verschillende, de een den ander omsluitende sarcophagen.

Prachtige kunstvoorwerpen kwamen toen te voorschijn, vervaardigd van goud en zilver en elpenbeen, en bezet met kostbare juweelen, prachtige steenen, enz.

Door een verschil van meening tusschen de Egyptische regeering en de onderzoekers, werd toen echter het werk voor langen tijd gestaakt, en eerst verleden jaar November weer opgevat. En nu zijn dan de drie laatste sarcophagen, die de mummie van koning Toetank-amon omsloten, de een na den ander geopend. De beide eersten waren van hout, dat met goud was belegd en met inlegwerk van glas en kleurige steenen versierd. Nadat men die voorzichtig had weggenomen, bevond men tot zijn groote verbazing, dat de daarin nog weer passende derde sarcophag van massief goud was. Zes man waren ternauwernood in staat, dezen gouden kist op te tillen, die zeker een waarde heeft van f 500.000.

Deze gouden kist heeft den vorm van de mummie en vertoont den koning in liggende houding, de armen gekruist over de borst; de eene hand houdt den scepter vast van goud en email, en de andere den geesel. Dit waren de koninklijke waardigheidsteekenen. Op de borst een gier, gemaakt van goud met blauw email er tusschen.

Toen nu deze gouden kist was geopend, was er weer een verrassing. Een masker, voorstellende het gelaat van den koning, bedekte het bovenste deel van het lichaam en ging tot over de schouders.

Een afbeelding van dit prachtig stuk werk, geheel uitgevoerd in goud, plaatsen we hiernevens. Het is werkelijk een kunststuk van drijfwerk, en de gelijkenis met het gelaat van den doode zelf, is sprekend. De ooggen van email maken, zooals de afbeelding duidelijk laat zien, een heel bijzonderen indruk.

Met groote moeite werd dit gouden masker van het lijk afgelicht en nu bleek, dat het gelaat van den koning prachtig is bewaard.

Het onderzoek heeft bewezen, dat Toetank-amon nauwelijks achttien jaar is geworden, en dat hij een zeer teer beendergestel moet hebben gehad.

Op de mummie vond men nog kostbare versierselen, zooals kettingen, uit gouden ringen aaneengeschild en met blauwe steenen versierd; dolken, waarvan zelfs de lemmetten uit gehard goud bleken te bestaan. Voorts ringen om de vingers, braceletten, gouden platen, en heilige kevers van kostbare steenen.

Hoe wonderbaar is het, dat God het toelaat, dat we in deze laatste dagen zulk een blik kunnen slaan in het grijs verleden! Ongetwijfeld heeft Hij ook hierdoor iets tot ons te zegen.